

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kuba: situationen per den 31 december 2017

I. SAMMANFATTNING

Kuba är en enpartistat utan fria och demokratiska val. De medborgerliga och politiska rättigheterna är fortsatt kringskurna. Efter Raúl Castros tillträde som president 2008 inleddes en ekonomisk reformprocess. Denna har emellertid gått långsamt och har ännu inte förbättrat levnadsstandarderna för majoriteten kubaner.

Oliktänkande utsätts ofta för godtyckliga frihetsberövanden och trakasserier av polis och säkerhetstjänst. De flesta tryckta medier och all etermedia är statliga. Spridande av så kallad ”kontrarevolutionär” information är straffbart. Medlemskap i oberoende och av staten icke godkända organisationer, fackföreningar och politiska partier är förbjudet. Det förekommer att möten och sammankomster bland oppositionella förhindras av säkerhetstjänsten. Oberoende civilsamhällesorganisationer tvingas ofta verka i juridiskt limbo eftersom de inte tillåts registrera sig.

Under de senaste åren har det, framförallt då tillgången till internet har ökat, skett en framväxt av nya civilsamhällesaktörer såsom journalister och bloggare, tankesmedjor, akademiker, entreprenörer och konstnärer som söker större autonomi och en bredare debatt. Under 2017 tog Kuba för första gången på tio år emot två av FN:s specialrapportörer: den om människohandel respektive den om mänskliga rättigheter och internationell solidaritet.

Rättsväsendet är i praktiken underställt den verkställande makten och strafflagstiftningen innehåller svepande brottsrubriceringar som ofta används

för att anhålla och ibland döma oliktankande. Då kränkningar av individers medborgerliga och politiska rättigheter i stor utsträckning sker i enlighet med landets lagstiftning förnekar staten rutinmässigt denna typ av brott och underlåter att utreda dem. Villkoren i fängelserna avseende hygien, kost och utrymme samt tillgång till mediciner är undermåliga. Dödsstraffet är inte avskaffat men det råder ett de facto moratorium sedan 2003.

Alla kubaner är garanterade tillgång till utbildning och sjukvård. Medellivslängden är bland de högsta i regionen och andelen läskunniga är nära 100 procent. Under de senaste 25 åren har dock kvaliteten på utbildning och hälsovård försämrats. Majoriteten kubaner lever fortfarande under knappa ekonomiska förhållanden och varubrist råder. Under senare år har många kubaner valt att emigrera, och sedan revolutionen 1959 uppskattas en femtedel av landets befolkning ha lämnat landet.

Tillgången till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är god. Våld mot kvinnor är dock ett problem. Kvinnor har nått en relativt hög nivå av representation och formell jämställdhet i Kuba, men männen innehar fortfarande de mest betydelsefulla posterna i samhället.

Afro-kubaner utgör omkring 35 procent av befolkningen men är underrepresenterade i beslutsfattande positioner och i den inkomstbringande turistindustrin. Situationen för hbtq-personer har förbättrats även om fördomar kvarstår.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Enligt Kubas konstitution från 1976 är kommunistpartiet samhällets och statens främsta ledande kraft. Rättsväsendet är i praktiken underställt den verkställande makten. Konstitutionen saknar referens till en maktodelningsprincip och slår fast att domstolarna är oberoende men underordnade nationalförsamlingen och statsrådet. Nationalförsamlingen utser domare på rekommendation av ministerrådet. Enligt lagen ska domare vara aktivt integrerade politiskt, vilket i praktiken innebär medlemskap i kommunistpartiet. Nationalförsamlingen avgör lagars förenlighet med konstitutionen. Riksåklagaren mottar enligt lagen instruktioner av obligatorisk karaktär av statsrådet.

Strafflagstiftningen innehåller svepande brottsrubriceringar och även möjligheten att gripa personer för att förebygga brott, motsvarande

lösdriveri. Dessa lagrum tillämpas ofta på oliktankande. Kränkningar av individens medborgerliga och politiska rättigheter sker i stor utsträckning i enlighet med landets lagstiftning varför dessa inte utreds då de förnekas utgöra brottsliga handlingar. Det finns heller inga oberoende institutioner som enskilda kan vända sig till för att anmäla övergrepp på de mänskliga rättigheterna. Denna kontroll ligger istället enligt konstitutionen i folkmassorna, det vill säga de massorganisationer som är knutna till kommunistpartiet.

Lagen föreskriver stränga straff för olagligt berikande av myndighetsföreträdare eller statsanställda. Raúl Castro inledde i samband med sitt tillträde som president en satsning på korruptionsbekämpning, vilken gav vissa uppmärksammade resultat. Det finns ett riksrevisorsämbete för att bekämpa korruption på alla nivåer. Likväl innebär avsaknaden av transparens och oberoende media att det är svårt att få en tydlig uppfattning om förekomsten av korruption i Kuba. Låga löner för statligt anställda och höga levnadskostnader har skapat en grogrund för att byråkrater, företagsledning och anställda använder sin position för att dryga ut inkomsten.

Privat näringsverksamhet kräver särskilt tillstånd och är för närvarande tillåtet inom drygt 200 service- och hantverksyrken. Det förekommer uppgifter om att tillståndsgivning liksom anställningsförfaranden inom den attraktiva turistindustrin ofta är förknippade med korruption. Alla stora företag är statliga och det finns ingen insyn i upphandlingsprocesser.

Kuba finns inte med bland de 113 länder som rankas i *World Justice Projects* rättstatsindex. *Transparency Internationals* index för upplevd korruption år 2017 placerar Kuba på plats 62 av 180 länder.

Rättssäkerhet

Det finns kommunala och provinsiella domstolar, inklusive civilrättsliga, samt en högsta domstol. Straffbarhetsåldern är 16 år. Rättegångar är öppna för allmänheten om de inte anses röra rikets säkerhet. Rättssystemet är i praktiken underställt den verkställande makten och rättssäkerheten är särskilt undermålig för oliktankande, oberoende journalister och människorättsförsvarare som framhåller att de utsätts för godtyckliga frihetsberövanden. Strafflagstiftningen innehåller som nämnts därtill svepande brottsrubriceringar som gör det möjligt att anhålla och döma

personer för bland annat vad som benämns som ”farlighet”, ”lösdriveri”, ”spridande av fiendlig propaganda”, ”deltagande i olaglig förening”, ”förakt mot överhögheten”, ”olaglig tryckning” och ”upproriskhet”.

En åtalad person har rätt till en offentlig försvarare, vilken dock måste vara medlem i det statliga advokatsamfundet. Det förekommer uppgifter om att tilltalade inte informeras om anklagelser eller får möta sin försvarare förrän minuter innan rättegången. Oberoende advokater som tillhandahåller juridisk rådgivning har utsatts för trakasserier av säkerhetstjänsten och godtyckliga åtal.

Åtalade har rätt att få prövat lagligheten i frihetsberövandet eller överklaga ett domslut, men sådana fall undermineras ofta av ineffektiv byråkrati och har sällan framgång, särskilt inte om frihetsberövandet har politiska förtecken.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffriheten är omfattande vad gäller övergrepp begångna av säkerhetstjänst och polis. Individens medborgerliga och politiska rättigheter inskränks i stor utsträckning i enlighet med landets lagstiftning. Det förekommer att säkerhetstjänst och polis utan dokumentation beslagtar olikränkandes egendom. Myndigheterna förnekar rutinmässigt denna typ av brott och de utreds sällan.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kuba är en socialistisk enpartistat. Kommunistpartiet är det enda tillåtna partiet. En rad mindre politiska grupper finns spridda över landet, men de verkar illegalt med risk för förföljelser och sanktioner. Dessa aktörer har begränsad räckvidd bland annat på grund av svårigheterna att nå ut med sitt budskap till allmänheten till följd av det statliga mediemonopolet, dålig internetillgång, finansieringsrestriktioner samt den begränsade mötesfriheten.

Enligt konstitutionen är kommunistpartiet den högsta ledande kraften inom samhälle och stat. Kommunistpartiets högsta organ är partikongressen, som hålls vart femte år; senaste partikongressen hölls i april 2016. En centralkommitté med 142 medlemmar representerar partiet mellan

partikongresserna. Politbyrån med 17 ledamöter är centralkommitténs styrelse och därmed det organ där den reella politiska makten finns. Nationalförsamlingen med 605 ledamöter är högsta lagstiftande organ. 53 procent av ledamöterna är sedan valet i mars 2018 kvinnor. Nationalförsamlingen väljer ett statsråd, med för närvarande 31 ledamöter och vars ordförande i sin tur utser ett ministerråd, som motsvarar regering och för närvarande har 32 ministrar. Stats- och ministerråden utövar den verkställande makten, och andelen kvinnor är 48 respektive 25 procent. Nationalförsamlingen sammanträder endast vid två tillfällen om året, och överlåter däremellan rätten att anta lagar och förordningar till statsrådet.

Centrala makthavare har ofta en plattform både i politbyrå och i statsrådet, många har även militär bakgrund. Från revolutionen 1959 till år 2018 har ordförandeskapet i stats och ministerråden, överbefälhavareposten samt kommunistpartiets ordförandeskap innehafts av en och samma person, det vill säga 1959–2008 av Fidel Castro och 2008–2018 av Raúl Castro. I och med att Miguel Díaz Canel valdes till president den 19 april 2018 medan Raúl Castro fortfarande är ordförande i kommunistpartiet (fram till nästa partikongress 2021) är den yttersta makten för första gången delad på två personer.

Val till nationalförsamlingen och provinsförsamlingarna hålls vart femte år. I kommunförsamlingarna hålls val med 2,5 års intervaller. Rösträtt och valbarhet inträder vid 16 års ålder. Undantagna är fångar, inklusive villkorligt frigivna, samt personer med allvarlig psykisk sjukdom. Utländska oberoende valobservatörer tillåts inte. Samtliga kandidater till valen måste godkännas av regeringstrogna valberedningar. 2017 försökte mellan 300–600 oberoende kandidater bli nominerade men blev på olika sätt förhindrade att delta, ofta av säkerhetstjänsten. Valdeltagandet har historiskt legat på runt 90 procent, men har på senare år sjunkit och vid det senaste parlamentsvalet i mars 2018 uppgick det till 86 procent. Röstning är inte obligatorisk, men de så kallade revolutionskommittéerna, som finns i alla bostadskvarter, kontrollerar att de röstberättigade utnyttjar sin rösträtt.

Det civila samhällets utrymme

De flesta officiellt registrerade civilsamhälleorganisationerna är så kallade massorganisationer eller yrkesorganisationer som staten finansierar och kontrollerar. De senaste åren, mycket tack vare ökad tillgång till internet, har det skett en framväxt av nya civilsamhällesaktörer såsom journalister och

bloggare, tankesmedjor, akademiker, entreprenörer och konstnärer som söker större autonomi och en bredare debatt. Migrationsreformen från 2013 möjliggjorde även för människorättsförsvarare att resa och tala fritt utanför Kuba, och sedan återvända. Under det senaste året har det dock allt oftare förekommit att aktivister utan juridisk grund hindrats från att resa.

Från staten oberoende civilsamhällesorganisationer och politiska partier tvingas ofta att verka i juridisk limbo, eftersom de inte tillåts registrera sig, med undantag från organisationer som är knutna till den katolska kyrkan eller vissa protestantiska trossamfund. En annan begränsning för icke-registrerade civilsamhällesorganisationer, inklusive politiska partier, är att de är hänvisade till att söka finansiering via informella kanaler, och därmed riskerar att bryta mot lagen. Oberoende organisationer uppger att de inte sällan utsätts för infiltrering av säkerhetstjänsten.

Männikorättsförsvarare och företrädare för politiska partier som driver frågor om medborgerliga och politiska rättigheter uppger att de utsätts för repressalier i form av gripanden, beslagtagande av tillhörigheter samt reserestriktioner. De rapporterar vidare att de ofta blir nekade anställningar och utbildningsplatser på grund av sina politiska aktiviteter.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Inga rapporter beträffande politiska mord, utomrättsliga avrättningar eller påtvingande försvinnanden har förekommit under 2017. Det finns inga uppgifter om systematisk tortyr, men i synnerhet politiska fångar vittnar om psykiska och fysiska övergrepp från fängelsepersonal och medfångar.

Villkoren i fängelserna avseende hygien, kost och utrymme samt tillgång till mediciner är undermåliga. Kuba har enligt officiell statistik från 2013, 510 fångar per 100 000 invånare, men oberoende människorättsorganisationer uppskattar att siffrorna i verkligheten är upp emot det dubbla. Kuba ger inte *Internationella Röda Korset* eller människorättsorganisationer som *Amnesty International* tillträde till fängelser. FN:s kommitté mot tortyr har vid flera tillfällen uppmanat Kuba att utföra oberoende utredningar av klagomål om tortyr, grym och omänsklig behandling. Kuba accepterade formellt under 2009 ett kommande besök av FN:s specialrapportör mot tortyr men besöket hade i december 2017 ännu inte ägt rum.

Att organisera försäljning av sex är förbjudet och prostitution är förbjudet för barn under 16 år. För prostituerade över 16 år förekommer det att brottsbestämmelsen ”farlighet” används. Prostitutionen har ökat som en följd av den växande turismen. Regeringen gör ansträngningar för att lagföra personer som ägnar sig åt människohandel, särskilt när det rör barn eller unga. I april 2017 besökte FN:s specialrapportör om människohandel Kuba, vilket var första gången på tio år som en specialrapportör med mandat från FN:s råd för mänskliga rättigheter inbjöds. Rapportören uttryckte en positiv syn på Kubas arbete mot människohandel. Samtidigt rekommenderades tydligare formulering av människohandel och koppleri i strafflagen samt höjd kapacitet hos rättsväsendet att hantera sådana fall.

Dödsstraff

Enligt strafflagen kan domstolar utdöma dödsstraff i exceptionella fall, så som brott mot statens självständighet eller territoriella integritet, uppmuntrande till väpnat ingripande mot staten, hjälp till fienden, spionage, terrorism, folkmord och handlingar som inkräktar på den militära eller politiska makten. Ett *de facto* moratorium råder dock sedan 2003.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Konstitutionen föreskriver rätten till frihet och okränkbarhet samt förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Breda brottsrubriceringar gör det dock möjligt att på lösa grunder anhålla och döma personer. Dessa bestämmelser tillämpas ofta på oliktankande, oberoende journalister och människorättsförsvarare. En åtalad person har rätt till information kring anledningen till frihetsberövandet, något som ofta inte efterlevs.

De senaste fem åren har antalet fångar som döms på politiska grunder till långa fängelsestraff minskat och den kubanska regeringen har vid flera tillfällen beviljat amnesti för fångar, såsom inför påvens besök i september 2015 eller som en del i förhandlingarna med USA. Oberoende kubanska människorättsorganisationen *Observatorio Cubano de Derechos Humanos* uppger att det fanns 111 politiska fångar i kubanska fängelser i december 2017. Ledaren för den kristdemokratiska rörelsen *Movimiento Cristiano de Liberación* Eduardo Cardet dömdes i mars 2017 för ”våld mot tjänsteman” efter att ha uttalat kritik om Fidel Castro i samband med dennes död i november 2016. *Amnesty International* betecknar Cardet som samvetsfånge.

Antalet kortare godtyckliga frihetsberövanden, vilket rör sig om allt från en timme till flera dagar, uppgick till 5 200 under 2017 enligt människorättsorganisationen *Comisión Cubana de Derechos Humanos y Reconciliación Nacional*. Det innebar en minskning med 52 procent jämfört med 2016. I strafflagen stipuleras maximitider för anhållande men dessa kan förbigås vid exceptionella omständigheter, något som ofta tillämpas mot oliktankande. Trots minskningen av kortare frihetsberövanden vittnar människorättsförsvarare och oberoende journalister om en bibehållen nivå av repression av säkerhetstjänsten, med användande av mindre uppseendeväckande metoder såsom trakasserier, inklusive mot minderåriga familjemedlemmar, husarrest och konfiskeringar av privata tillhörigheter.

Majoriteten av kubanerna behöver inte längre ansöka om utresetillstånd men ett pass kostar cirka 100 USD vilket för de flesta kubaner motsvarar flera månadslöner. Det förekommer ofta att oliktankande förhindras lämna sina hemprovinser eller deporteras från andra delar av landet tillbaka till hemprovinsen.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrandefrihet för vad som bedöms vara inom ramen för målen för den socialistiska revolutionen, något som i praktiken förhindrar och gör straffbart alla former av kritik som ifrågasätter revolutionen och dess ledare. Så kallad kontrarevolutionär propaganda och kritik mot presidenten och övrigt politiskt ledarskap kan bestraffas med fängelse. Alla massmedier är enligt lag statlig egendom. Samtliga officiella nyhetsmedier fungerar i praktiken som kommunistpartiets språkrör.

Kuba rankades år 2017 som nummer 173 av 180 länder i *Reportrar utan gränser*s pressfrihetsindex och beskrivs som ”icke-fritt” av *Freedom House*. *The Committee to Protect Journalists* klassificerade år 2015 Kubas press- och yttrandefrihetslagar som de mest restriktiva i Amerika.

Det kubanska medielandskapet befinner sig trots restriktionerna i förändring. Några oberoende publikationer finns sedan tidigare, och är främst sådana som är knutna till den katolska kyrkan. En mer oberoende och pluralistisk debatt har dock börjat växa fram och får ökad spridning genom internet och offline genom USB-minnen. De som deltar i debatten tillåts för det mesta att verka men är utsatta på grund av otydliga gränser för vad som är tillåtet och många civilsamhällsorganisationers icke-legala status. De oberoende

journalister som talar och skriver kritiskt om Kuba gör det främst för en internationell publik, eftersom de ofta är blockerade i Kuba. Även utländska journalister kan tvingas till självcensur för att kunna verka i landet.

Den kulturella sektorn präglas av en relativt stor frihet i Kuba även om den lyder under samma restriktioner vad gäller yttrande- och organisationsfrihet som övriga samhällssektorer. Samtliga kubanska bokförlag är statliga och regimkritisk musik och litteratur är inte öppet tillgängliga i landet. Oberoende bibliotek är förbjudna och verkar med risk för repressalier. En begränsad del samhällskritisk teater, konst, litteratur och film tolereras dock i praktiken av myndigheterna. Även den akademiska friheten är begränsad och under de senaste åren har flera universitetsprofessorer och forskare blivit avskedade efter att ha uttalat sig kritiskt om Kuba eller publicerat kritiska texter och artiklar.

Enligt lag får internet inte användas i strid mot de ”moraliska principerna” för det kubanska samhället och dess lagar. Vissa regimkritiska nättidningar och bloggar är blockerade i Kuba men de flesta internationella nyhetssidor kan läsas. Under 2015 ökade tillgången till internet när det statliga telebolaget började sätta upp trådlöst internet i parker runt om i landet. I oktober 2017 fanns så kallade *wifi-spots* på cirka 450 platser runt om i landet. En begränsande faktor är dock priset som för närvarande uppgår till 1 USD per timme. Trots denna relativa förbättring av uppkopplingen rankades Kuba år 2017 på plats 137 av 176 rörande internettillgång i en rapport från *Internationella teleunionen* (ITU). Myndigheterna har satt målet att 50 procent av de kubanska hemmen ska vara uppkopplade via ADSL till år 2020. Enligt ITU hade 35 procent av befolkningen mobiltelefon år 2017 och 39 procent av befolkningen uppskattades använda internet.

Den så kallade munkavlelagen (*Ley Mordaza*) föreskriver fängelsestraff på upp till 20 år för att överlämna information till USA som sedan kan användas för att stärka anti-kubanska element, eller för distribution eller reproduktion av så kallat omstörtande material från den amerikanska regeringen.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen föreskriver föreningsfrihet. Medlemskap i från regimen oberoende och icke godkända politiska partier, fackföreningar eller föreningar är dock förbjudet. Oberoende organisationer beviljas aldrig

tillstånd för att demonstrera. För att kunna registrera en förening måste man kunna visa att det inte redan finns en organisation som utför liknande aktiviteter eller att föreningen inte ska ägna sig åt aktiviteter som ankommer på staten. Ofta får de oberoende organisationer som ansöker om registrering inte ens svar från myndigheterna och de verkar under hot om att anklagas för illegal föreningsverksamhet, vilket utgör en brottslig handling. Justitieministeriet har befogenhet att godkänna eller neka registreringen av en organisation.

Vid fredliga demonstrationer organiserade av oliktankande sker ofta frihetsberövanden. Organisationen *Damas de Blanco*, ursprungligen en grupp kvinnliga anhöriga till politiska fångar, hindras regelbundet från att demonstrera och delta i söndagsmässor, och har varit utsatta för ett stort antal frihetsberövanden under 2017. *Union Patriótica de Cuba* är en annan oberoende organisation vars verksamhet regelbundet hindras av myndigheterna och vars ledare och sympatisörer under perioder har fängslats. Det förekommer rapporter om att polis och andra myndighetsrepresentanter hindrar människorättsaktivister att lämna sina hem för att delta i demonstrationer. Det händer också att myndigheterna organiserar folkmassor mot oliktankande, så kallade *actos de repudio*, för att förhindra regimkritiska sammankomster. Vid flera tillfällen har oliktankande hotats eller misshandlats offentligt av folk på gatan med polis och säkerhetstjänst som passiva åskådare.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen föreskriver religionsfrihet och förbud mot diskriminering på grund av religion, men rättigheten begränsas om den står i konflikt med den socialistiska statens mål.

Det förekommer rapporter om att församlingsmedlemmar och religiösa ledare av politiska skäl förhindras delta i mässor eller bedriva verksamhet. Trossamfund måste registrera sig och offentliggöra finansieringskällor, platser för de religiösa aktiviteterna samt avge försäkran om att de inte duplicerar andra samfunds verksamhet. De kubanska myndigheterna utfärdar sällan tillstånd för nya kyrkobyggen, däremot tillåts reparation och tillbyggnad. Under 2017 rapporterade organisationen *Christian Solidarity Worldwide* att kubanska kyrkobyggnader konfiskeras av myndigheterna samt att religiösa ledare tillhörande både registrerade och oregistrerade kyrkor utsatts för trakasserier.

Det finns ingen tillgänglig officiell statistik om religiös tillhörighet. Till de viktigaste trosinriktningarna hör den katolska kyrkan, olika protestantiska samfund samt *Santería*, en kubansk religion med afrikanska rötter och katolska influenser. Den katolska kyrkans ställning har stärkts under de senaste decennierna och andelen av befolkningen som är kyrkligt engagerad har ökat. Påve Fransiskus besökte Kuba i september 2015 och dessförinnan Påve Benedictus XVI år 2012.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

En politik för full sysselsättning har varit en hörnsten i det kubanska systemet. De allra flesta i arbetsför ålder är fortfarande statligt anställda, men som en följd av ekonomiska reformer har andelen verksamma i den privata sektorn vuxit till 25–30 procent. Flertalet är egenföretagare inom de 201 tillåtna yrkeskategorierna. Enligt officiella siffror är arbetslösheten cirka tre procent, men undersysselsättningen, det vill säga människor som arbetar mindre än de skulle vilja, är hög.

Kuba har ratificerat samtliga Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Arbetstagares rättigheter kringskärs dock i praktiken. Fackföreningar måste vara knutna till paraplyorganisationen *Central de Trabajadores de Cuba* som kontrolleras av kommunistpartiet. Det finns ingen strejkrätt och lagstiftningen ger ingen rätt att förhandla om kollektivavtal. Lönesättningen bestäms av staten. Den kubanska medellönen var 2016, enligt den nationella statistikmyndigheten, 740 kubanska pesos per månad, cirka 236 svenska kronor. Den lägsta officiella medellönen är 503 kubanska pesos, cirka 160 svenska kronor, för arbetare inom vad som benämns som övriga servicetjänster. Reallönerna har sjunkit under en längre tid och en överväldigande majoritet av Kubas befolkning kan inte leva på sin lön utan måste skaffa kompletterande inkomster och parallella sysselsättningar, ofta inom den informella sektorn.

Lagstiftningen garanterar rätten till begränsad arbetstid, semester, föräldraledighet och pension. Det finns även en arbetslag som garanterar personer anställda i den växande privata sektorn vissa sociala förmåner. Lagen inkluderar ett diskrimineringsförbud på basis av bland annat kön, ras, sexuell läggning och nationalitet. Diskriminerande och politiskt motiverade

uppsägningar förekommer dock. Förbudet mot oberoende fackföreningar begränsar arbetstagarnas möjlighet att få diskriminering vid avsked prövat.

Minimiåldern för arbete är 17 år, vilket i allmänhet respekteras. Lagen garanterar rätt till skydd, säkerhet och hygien på arbetsplatsen. Enligt oberoende bedömare är säkerheten ändå otillräcklig inom flera sektorer. Effektiva kontroller och uppföljningsmekanismer saknas. Den allmänna bristen på resurser och säkerhetsutrustning försvårar också genomförandet av arbetslagstiftningen.

Tvångsarbete för vuxna är inte förbjudet och det förekommer att fångar tvingas arbeta inom jordbruket eller byggsektorn. Vidare händer det att myndigheterna organiserar befolkningen i så kallade frivilligprojekt i olika syften varvid vägran att delta kan bestraffas med böter eller fängelse.

I den pågående ekonomiska reformprocessen, som bland annat syftar till att attrahera utländska investeringar, blir företagets sociala ansvar en allt viktigare fråga. Debatten försvåras dock av att den kubanska staten uppfattar sig som den enda garanten för sociala frågor. Arbetsgivare, inklusive internationella företag och organisationer, kan som regel inte anställa och betala arbetstagare direkt. Istället anställer staten arbetarna genom bemanningsbyråer och betalar endast ut mellan 5 och 20 procent i lön till arbetstagaren av det som debiteras den utländska investeraren. Utländska företag inom turistnäringen rapporterar att de av kubanska myndigheter uppmuntras att ha en nolltolerans kring prostitution, människohandel och droger.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Alla kubanska medborgare har enligt konstitutionen rätt till likvärdig och avgiftsfri läkar- och sjukvård. Läkartätheten uppgick enligt Panamerikanska hälsoorganisationen (PAHO) till 7,84 per 1 000 invånare år 2015 och enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) gick 11 procent av statens budget till hälsosektorn år 2016. Kuba har gjort stora satsningar på förebyggande hälsovård, bland annat genom ett omfattande vaccinationsprogram samt mödra- och barnhälsovård. Medellivslängden i Kuba är en av de högsta i Latinamerika med 82 år för kvinnor och 78 år för män.

Sexualupplysning är framträdande i Kuba och mödra- och barnhälsovården är utbyggd. Spädbarnsdödligheten är låg med 4 per 1 000 födda barn, enligt

UNDP. Mödradödligheten uppgår till 39 per 100 000 födslar. Det finns ett statligt center för sexualupplysning, *Centro Nacional de Educación Sexual* (CENESEX), som leds av president Raúl Castros dotter Mariela Castro. Möjligheten till abort ges fram till tionde graviditetsveckan. FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor uttryckte 2013 oro för att bristen på preventivmedel ger upphov till höga abortfrekvenser långt ner i åldrarna, vilket innebär hälsorisker för berörda flickor och unga kvinnor. Kommittén uttryckte även oro över det ökade antalet tonårsgraviditeter på senare år.

Kuba har profilerat sig som mottagare av hälsoturism samt som exportör av läkartjänster och medicinskt kunnande; över 50 000 kubanska sjukvårdsarbetare tjänstgör utomlands. Exporten av läkare har emellertid påverkat vårdkvaliteten i Kuba negativt och de låga lönerna har lett till korruption inom vården och bidragit till en omfattande emigration av läkare och annan sjukvårdspersonal. En långvarig brist på läkemedel och medicinsk utrustning, delvis som en följd av det amerikanska handelsembargot, har också bidragit till en försämring av den kubanska sjukvården.

Rätten till utbildning

Konstitutionen föreskriver obligatorisk och avgiftsfri utbildning till alla. Utbildningssystemet genomsyras av syftet att förbereda barn och ungdomar för ett liv i ett socialistiskt samhälle och det förekommer att olikvärdande och barn till olikvärdande relegeras eller förvägras utbildningsplatser. Läs- och skrivkunnet ligger enligt UNDP nära 100 procent och utbildningssektorn står för drygt 13 procent av statens utgifter. Grundskolan omfattar nio års obligatorisk skolgång och därefter erbjuds treåriga yrkesinriktade program eller treåriga teoretiska utbildningar. Den genomsnittliga skolgången är 11,5 år.

Under senare år har kvaliteten på utbildningen försämrats. Sedan staten 2010 började tillåta lärare att ge privatlektioner har ett helt system för privatlektioner växt fram. Många lärare slutar på sina tjänster i skolorna på grund av de låga lönerna om motsvarande cirka 240 kronor per månad, för att istället undervisa privat. Det förekommer också uppgifter om korruption inom utbildningssektorn.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Den uttalade målsättningen för det ekonomiska och politiska systemet är social rättvisa och jämlikhet. Kvaliteten på det sociala skyddsnätet i Kuba har dock kontinuerligt försämrats och majoriteten kubaner lever fortfarande under mycket knappa förhållanden och varubristen är stor.

Arbetslöshetsersättningar och pensioner har undergrävts i reala termer. De subventionerade livsmedel alla medborgare mottar varje månad genom ransoneringskort har också minskat. Följden är att en genomsnittlig månadslön inte räcker för att täcka ett hushålls grundläggande behov.

Rätten till bostad är garanterad i lag och befolkningen har i allmänhet tillgång till gratis eller subventionerat boende. Sedan 2011 tillåts kubaner sälja och köpa bostäder. Bostadsstandarden är generellt låg och trångboddheten utbredd. Ett okänt antal personer bor i statliga härbärgen, efter att deras hus har förstörts av bristande underhåll eller naturkatastrofer.

De strukturella svagheter i ekonomin i kombination med USA:s handelsembargo mot Kuba försvårar en positiv ekonomisk utveckling. Kuba har ännu inte helt återhämtat sig från den djupa ekonomiska kris som följde på Sovjetunionens upplösning i början av 1990-talet.

Den ekonomiska reformprocess som inleddes av Raúl Castro har fått till följd att den sociala ojämlikheten har ökat – vissa har kunnat skaffa sig goda inkomster i den privata sektorn medan andra sett sin köpkraft minska. Systemet med dubbla valutor, en konvertibel valuta (CUC) som är knuten till den amerikanska dollarn och en nationell valuta (CUP), har också förstärkt de sociala skillnaderna i Kuba. Personer med tillgång till CUC, framförallt de som är anställda av utländska företag, inom turistnäringen eller som mottar pengar från släktingar i utlandet, har en betydligt högre levnadsstandard än genomsnittet. De materiella skillnaderna mellan stad och landsbygd är stora, och den östra delen av Kuba är generellt mindre ekonomiskt utvecklad.

Kuba har en långsam befolkningstillväxt som inom några år riskerar bli negativ. Den ekonomiska situationen och den omfattande emigrationen av framförallt unga människor, i kombination av hög förväntad livslängd, har lett till en åldrande befolkning.

Kuba placerar sig på 68 av 188 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Jämställdhet mellan könen är stadgat i konstitutionen och Kuba har på många plan uppnått en hög nivå av jämställdhet. Det kubanska samhället präglas dock fortfarande av patriarkala attityder och stereotypa uppfattningar om kvinnors roll och ansvar i och utanför hemmet. Civilsamhällesorganisationer rapporterar att situationen för afro-kubanska kvinnor är särskilt allvarlig, då de riskerar utsättas för multipel diskriminering på grund av kön, fattigdom och etnicitet.

Kvinnor och män har samma rätt till arbete, utbildning och hälsovård. Kvinnor är väl representerade i det offentliga och politiska livet och utgör 53 procent av ledamöterna i parlamentet. Antalet kvinnor på högre poster är dock färre, till exempel är endast 25 procent i politbyrån kvinnor. Förekomsten av förskolor, äldreboende och föräldraledighet har underlättat kvinnors inträde på arbetsmarknaden och kvinnor är väl representerade inom många tekniska yrken och i majoritet inom de flesta universitetsutbildningar. Kvinnor är emellertid fortfarande underrepresenterade på höga chefstjänster samtidigt som de är överrepresenterade i låglöneyrken. Kvinnor förvärvsarbetar i mindre utsträckning än män, år 2016 var 43 procent av kvinnorna i arbetsför ålder yrkesverksamma enligt UNDP, jämfört med 69 procent av männen.

Kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter respekteras generellt, men våld mot kvinnor är enligt oberoende organisationer ett problem. Det finns ingen tillgänglig statistik varken rörande förekomsten av våld mot kvinnor eller av beivrandet av detta. Strafflagen anger att våld mot en anhörig är en försvårande omständighet, men en särskild bestämmelse om våld i nära relationer eller kvinnofridskränkning saknas, något som lyftes fram av FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor 2013.

Barnets rättigheter

Lagstiftningen föreskriver ett särskilt skydd för barn och ungdomar. Det råder emellertid en eftersläpning i att implementera internationella åtaganden i den nationella lagstiftningen. Kuba har av FN:s kommitté för barnets rättigheter uppmanats att häva reservationen till konventionens artikel 1, en reservation som medger en myndighetsålder om 16 år istället för 18. Barnaga

är inte förbjudet och lagstiftningen tillåter så kallad måttlig kroppslig bestraffning.

Det kubanska skolsystemet är ideologiskt präglad och studenter förutsätts medverka i olika politiska aktiviteter till stöd för revolutionen. Det förekommer att barn utnyttjas av myndigheterna för att organisera protester mot oliktankande.

Den ekonomiska situationen och särskilt varubristen utgör en utmaning för att kunna garantera en fullgod och näringsriktig kost för barn. Enligt Unicef är förekomsten av anemi hos gravida och barn under tre år ett problem, särskilt i de fattigare östra delarna av landet.

Sexuell myndighetsålder är 16 år. Kubanska myndigheter verkar för att förhindra sexuellt utnyttjande av barn. Omfattningen är okänd på grund av avsaknad av tillförlitlig offentlig statistik.

Lagen förbjuder barnarbete och minimiålder för arbete är 17 år, med vissa undantag för praktik och tillfälliga arbetsuppgifter. Elever förutsätts dock varje år ägna viss tid åt vad som benämns som samhällstjänst. Arbete inom jordbruk är vanligast, men det kan även röra sig om att delta i till exempel insektsbekämpning eller socialt arbete.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen förbjuder diskriminering på grund av ras, hudfärg, nationalitet eller religiös åskådning. Diskriminering och fördomar mot afro-kubaner förekommer likväl. Afro-kubaner utgör omkring 35 procent av befolkningen men är underrepresenterade i beslutsfattande positioner och i den inkomstbringande turistindustrin. Afro-kubaner är överrepresenterade bland de mest resurssvaga, i de sämsta bostadsområdena och är i högre utsträckning utsatta för trakasserier från polisen. I regimen arbete för socioekonomisk utveckling nämns inte afro-kubaners särskilda utsatthet. På grund av det juridiska limbo de tvingas existera i har civilsamhällesorganisationer som arbetar för afro-kubaners rättigheter svårt att verka.

Hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Konstitutionen förbjuder alla former av diskriminering som går emot mänsklig värdighet. Diskriminering på grund av sexuell läggning är uttryckligen förbjuden, men däremot inte på grund av könsidentitet.

Efter att hbtq-personer tidigare utsatts för systematiskt förtryck, har regimen inställning gradvis förändrats och hbtq-frågor kan idag diskuteras offentligt. Raúl Castros dotter Mariela Castro har under många år lett det nationella sexualupplysningsinstitutet CENESEX och har varit en förespråkare för hbtq-personers rättigheter. Fördomar är dock fortfarande utbredda och hbtq-personer hindras i samma utsträckning som andra grupper i civila samhället från att oberoende från regimen organisera sig, sprida information och driva sakfrågor.

Sedan 2007 diskuteras ett lagförslag om att införa partnerskap för samkönade par men detta har ännu inte antagits av nationalförsamlingen. Sedan 2008 har kubaner laglig rätt till statsfinansierade könskorrigeringar.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Kuba har inte ratificerat FN:s flyktingkonvention, men landets konstitution medger asyl för personer som förföljs i sina hemländer för sina ideal eller för sin kamp för en rad olika rättigheter i linje med den kubanska revolutionens värdegrund. Det finns ingen formell procedur för personer som söker asyl men de kubanska myndigheterna skickar generellt inte tillbaka asylsökande till länder där deras liv är hotade. Enligt UNHCR fanns det 342 kvotflyktingar i Kuba i december 2017 som tilläts vistas tillfälligt i landet under UNHCR:s beskydd.

Mer än två miljoner kubaner, närmare 20 procent av befolkningen, har lämnat Kuba sedan revolutionen 1959. Majoriteten har bosatt sig i USA. Under det amerikanska budgetåret 2016 emigrerade fler än 80 000 kubaner till USA. I januari 2017 upphävde USA sina särskilt förmånliga migrationsregler gentemot kubaner, regler som hade inneburit rätt till ekonomiskt bistånd och rätt till permanent uppehållstillstånd efter ett år, oavsett om inresan (via land) skett med giltigt visum eller inte. Detta har fått till följd att den kubanska emigrationen har minskat. Antalet kubaner som tagits av amerikansk kustbevakning på farvattnen mellan Kuba och Florida har sjunkit med 71 procent och kubaner som försökt ta sig in i USA via

landvägen har minskat med 64 procent. Samtidigt söker sig allt fler kubaner till andra latinamerikanska länder och till Europa.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det finns en uttalad målsättning från myndigheternas sida att integrera personer med funktionsnedsättning i samhället. Det finns ett ministerbeslut om rätten till lika arbete och lika lön för personer med funktionsnedsättning. Utbildningslagen innehåller bestämmelser om särskilt anpassad utbildning för barn med funktionsnedsättning. Arbets- och socialförsäkringsministeriet är ansvarigt för ett arbetsintegreringsprogram för personer med funktionsnedsättning. Emellertid är tillgängligheten i allmänhet dålig och bristen på hjälputrustning försvårar i praktiken den uttalade ambitionen om integration.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kuba

Sverige verkar bilateralt och genom EU för ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Kuba. Sverige och Kuba skrev 2015 under en bilateral avsiktsförklaring om samarbete och politiska konsultationer.

Avsiktsförklaringen ger uttryck för Sveriges och Kubas önskan om samarbete och dialog inom en rad olika områden, inklusive mänskliga rättigheter, jämställdhet och hbtq-frågor. Mänskliga rättigheter och demokrati har konsekvent tagits upp inom ramen för den bilaterala dialogen. Sveriges regering beslutade i september 2016 om en biståndsstrategi för Kuba som löper till 2020 och omfattar cirka 90 miljoner kronor. Samarbetet ska bland annat bidra till stärkt demokrati och jämställdhet samt ökad respekt för de mänskliga rättigheterna. Vidare skrev EU och Kuba den 12 december 2016 under ett avtal om politisk dialog och samarbete. Avtalet, som trädde i kraft provisoriskt den 1 november 2017, omfattar en regelbunden politisk dialog om bland annat mänskliga rättigheter samt samarbete inom områden som bistånd, ekonomiska reformer och handel.

Flera FN-organ har kontor i Kubas huvudstad Havanna, bland annat UNDP, Unicef, Unesco, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) samt FN:s livsmedelsprogram (WFP). FN-organens möjligheter att verka i frågor som rör mänskliga rättigheter begränsas av att Kuba inte har ratificerat de flesta av FN:s kärnkonventioner om mänskliga rättigheter. Deras möjligheter att verka för att stärka ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är dock generellt större än vad det gäller politiska och medborgerliga rättigheter.

Kuba granskades i FN:s universella granskningsmekanismen (UPR) i maj 2018. Sveriges fyra rekommendationer avsåg ratificering av ICCPR och ICESCR, lämna en stående inbjudan till FN:s specialrapportörer och andra mandathållare, samt säkerställa att vallagstiftningen liksom respekten för yttrandefrihet och mötesfrihet är i enlighet internationell standard. Kuba kommer att ta ställning till rekommendationerna senast till FN:s råd för mänskliga rättigheters session i september 2018.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* undertecknades år 2008. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt och det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* undertecknades år 2008. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1972.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1980. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1995. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2007. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ICRMW)*, har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2007. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2009.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* har inte ratificerats. Det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* har inte ratificerats.

Regionala instrument

Kuba uteslöts 1962 ur de amerikanska staternas organisation (OAS). Detta beslut upphävdes genom en resolution antagen 3 juni 2009, vilken även anger att Kubas återinträde i organisationen ska bygga på en av Kuba initierad dialogprocess. Kuba har emellertid ännu inte återinträtt som fullvärdig medlem av OAS och har därför inte heller ratificerat några av de interamerikanska konventionerna.